

Ivo Turk. *Žumberak: Demografska problematika i mogućnost revitalizacije*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2021., str. 198

Prikaz knjige

Ova knjiga primarno je demografska, ali ona po pojedinim svojim elementima može biti važna nadopuna etnografskim istraživanjima ovog relativno nedovoljno istraženog prostora u etnografskome i kulturnoantropološkom pogledu. Autor navodi radove i autore iz različitih disciplina koji se bave ovim prostorom, ali ističe da ovakva sustavna demografska analiza nije do sad napravljena. Na znanstveno bavljenje ovim prostorom autora je potaknuo susret s ljepotom kraja te činjenica da taj prostor nije kvalitetno iskorišten. Knjiga analizira povijesne i gospodarske uzroke depopulacije te infrastrukturne (od prometne do telekomunikacijske), a slijedom toga i gospodarske izoliranosti Žumberka koje nastavljaju nepovoljan trend smanjenja broja stanovništva. S tom se problematikom susrela i generacija studenata etnologije iz sredine devedesetih, kojoj i sama pripadam, tijekom organiziranog studijskog izleta na Žumberak. Kao anegdotu još smo dugo prepričavale (na studiju etnologije većinu su činile djevojke) činjenicu da nas je lokalni grkokatolički župnik pokušavao u šali nagovoriti da svoju ljubavnu i životnu sreću potražimo upravo na Žumberku, s obzirom na velik broj tamošnjih neženja. Taj je problem do danas ostao aktualan, odnosno, dodatno se pogoršao. Djece je malo, a broj starog stanovništva na Žumberku raste (iako je muškaraca i dalje znatno više, u najstarijim dobnim skupinama dominiraju žene, s obzirom na prosječno dužu životnu dob). U Etnografskom muzeju u Zagrebu je, 2016. godine nizozemski fotograf René Pronk (koji je u to vrijeme s obitelji živio na Žumberku) kroz fotografsku izložbu "Obrisi života" dokumentirao jednostavnu i gotovo nezamislivo skromnu svakodnevicu starijeg ruralnog stanovništva Hrvatske, a osobito onog sa Žumberka kojem je svakodnevno svjedočio. Cijeli je Žumberak park prirode "tek šezdesetak kilometara udaljen od Zagreba", pa stoga autor zaključuje da ovo gotovo pa magično područje (namjerna referenca na sintagmu *terra magica* kojom se, između ostalog, brendira Istra (u ovoj knjizi nekoliko puta navedena kao poželjan primjer brendiranja)) ima brojne razvojne mogućnosti. Realnost u kojoj se udaljenost mjeri udaljenošću od Zagreba nikako nije poželjna, o čemu autor knjige detaljnije piše kada objašnjava procese deperiferijalizacije i njezine (potencijalne) pozitivne učinke za kraj poput Žumberka.

Promocija knjige je održana u vanjskim prostorima posjetiteljskog centra Javne ustanove Parka prirode Žumberak u Budinjaku i upravo je ta činjenica zornije nego išta drugo nama koji smo na promociju došli ukazala na veći dio problematike Žumberka. Sat i pol vožnje (za udaljenost od već spomenutih šezdesetak kilometara), umalo doživljen sudar s lokalnim vozačem te susret s ljamama koje brste okoliš (kod bio parka s restoranom Divlje vode) te nemogućnost uspostave telekomunikacijskih kanala demonstrirali su mi plastično ono o čemu je autor pisao, s tom razlikom da je autor analizirao uzroke takvog stanja te sve to potkrijepio brojkama, analizama i znanstvenim zapažanjima.

Nakon uvodnog dijela knjige slijedi opis teritorijalnog opsega Žumberka kroz povijest te detaljan opis onog dijela koji je obuhvaćen analizom kao i razloge za to (npr. naselje Drage koje pripada Žumberku danas se nalazi u Sloveniji pa samim tim nije uzeto u obzir). Nakon toga slijedi dovoljno detaljan, ali ne i zamoran pregled povijesti Žumberka koji predstavlja kvalitetnu podlogu za razumijevanje demografskih procesa na tom području u prošlosti, ali i potreban uvod u suvremenu demografsku problematiku. Ukidanjem Vojne krajine krajem 19. stoljeća (a u to je vrijeme Žumberak bio čak i agrarno prenapučen, s obzirom na to da je bio područje doseljavanja) dolazi do nužnog demografskog pada. To samo po sebi i nije neočekivano, s obzirom na to da se gospodarska i politička situacija bitno promijenila. Međutim iz knjige se jasno iščitava da se demografski slom Žumberka mogao spriječiti ili barem ublažiti da su se pravovremeno pokrenuli i proveli modernizacijsko-tranzicijski procesi. S obzirom na to da su ti procesi gotovo u potpunosti izostali teško je očekivati ikakvo poboljšanje na Žumberku bez dobro osmišljene i izdašno financirane strategije. Nije nevažno spomenuti da administrativna rascjepkanost Žumberka (a to pak nije ekskluzivitet tog kraja) ne omogućuje da se ova cjelina sagleda kao planska regija i da se na taj način toj regiji i pristupi. Naime teritorij Žumberka dijele dvije županije i nekoliko manjih lokalnih jedinica, što predstavlja još jedan uteg razvoju Žumberka.

Najveći dio knjige autor je posvetio minucioznoj demografskoj analizi po podregijama Žumberka, štoviše od naselja do naselja. Pri tom je na samom početku tog dijela detaljno naveo i sve promjene koje su se dogodile u nazivima naselja. Potom je opisno te u tabelama i grafovima opisao demografska kretanja po navedenim podregijama Žumberka u logično omeđenim vremenskim razdobljima. Popisi stanovništva koji su autoru bili na raspolaganju za analizu sežu od popisa iz 1857. godine pa sve do popisa iz 2011. godine (s obzirom na to da je knjiga izdana prije popisa stanovništva 2021. godine). Brojke iz ovih popisa uspoređivane su u analizi iako popisi nisu provedeni istom metodologijom (pojedini popisi stanovništva temelje se na principu *de iure* odnosno popisivanjem stalnog stanovništva, a pojedini po principu *de facto*, odnosno popisivanjem prisutnog stanovništva), jer autor drugog izbora nije niti imao.

Situacija koju autor detaljno (po naseljima i godinama) iznosi nije neočekivana i nepoznata – brojke samo padaju, čini se da demografski slom slijedi nakon demografskog sloma, a gospodarski i prometni pokazatelji su vrlo loši. Niti na ljestvici obrazovanja Žumberak ne kotira dobro, iako je broj obrazovanih veći nego ranije. Uz neulaganje u infrastrukturu – a autor detaljno navodi postojeće makadame na Žumberku - jedino je priroda prosperirala, pa je na Žumberku u tijeku reforestacija. Upravo priroda i njezina bogatstva predstavljaju adut na temelju kojeg autor vidi, ili zamišlja (ovisi o perspektivi), svjetliju budućnost Žumberka. Upravo razrađene mogućnosti za revitalizaciju Žumberka, koje autor također predlaže, predstavljaju dodanu vrijednost ovoj knjizi. Detaljno su navedene mogućnosti za održiv razvoj turizma, ističe se potreba brendiranja pojedinih lokalnih namirnica kao i brendiranja cjelokupnog kraja. Ostaje samo pitanje da li će i kada netko poželjeti iskoristiti te razvojne mogućnosti. Da se može drugačije pokazuje primjer dijela Žumberka koji pripada Sloveniji (koji se naziva Gorjanci). Tamo je čini se razvojna politika išla u drugom smjeru i zagovarala uravnotežen razvoj ruralnih

perifernih dijelova. Odlazak u osnovnu školu u Metliku (Slovenija) pojedine djece s Žumberka autor vidi i kao određen problem, iako ističe praktičnost tog rješenja. Stav prema kojem bi ta djeca mogla nedovoljno dobro poznavati hrvatski jezik i povijest čini mi se previše oprezan, s obzirom na kontekst Europske unije. Naime dvojezičnost i upoznavanje drugih kultura u kontekstu Europske unije, prema mojem mišljenju, toj djeci može predstavljati samo dodanu vrijednost u obrazovanju.

U posljednjem djelu knjige autor je proveo strukturirane intervjuje s dva vrlo dobro upućena lokalna aktera koji su dali svoje viđenje o razvojnim potencijalima Žumberka iz različitih kutova te time zaokružili ovu knjigu. Ova je knjiga nezaobilazna za svakoga tko se želi znanstveno baviti ovim prostorom, ali i za sve zainteresirane dionike koji ovdje mogu dobiti uvid u nekoliko odličnih znanstveno utemeljenih prijedloga za kreiranje javnih razvojnih politika za Žumberak.

Olga Orlić